

Jalutuskäik galeriides: Raeli keldriraamatukogus seekord...

Kiwa kureeritud näitus "Tekstist Masinani" Rael Arteli galeriis Tartus kuni 3. III.

Kui tavaliselt on Rael Arteli galerii näituse parim osa Minimal Magazine, siis seekord on läinud vastupidi: MM tundub kuidagi õhuke, aga Tartu linnaraamatukogu keldri kapriissed ruumid on Kiwa kureeritud näitusega "Tekstist Masinani" lõpuks väärilise vastase leidnud.

Nagu osutab pealkiri, on näituse sisuline taotlus eksponeerida teksti kui meediumi sekundaarse rolli asendumist primaarse tootva funktsiooniga ehk sõnumikandja transformatsiooni sõnumiks eneseks. Näituse nii tugevuseks kui nõrkuseks on sealjuures Kiwa autoreflektiivsuse taotlus, teksti ja kujutava kunsti või heli vahel ei nähta vastuolu, kuraatori seisukohalt on kõik üks. Kuigi teksti, heli ja visuaali opositsioon on iseenesest tõepoolest iganenud probleem, on paraku koos sellega ja ilmselt ka väga suure autorite ringi tõttu (kokku 21 autorit nii kodu- kui välismaalt, kelle hulgas ka mitu duot) näitusest üldse igasugune küsimus kaduma läinud: nii ongi ekspositsiooni eesmärk "koondada teksti-, keele- ja sõnapõhised kunstiteosed" ehk taiesed, mis oma mediaalselt haardelt sarnanevad kuraatori omadega. Samas tuleb aga esile tõsta komplekteeritu kõrget kvaliteeti.

Eksponeeritud teosed, mille autorite hulgas on teadlikult välditud klassikuid ja keskendutud ennekõike hetkel sündivale, võib laias laastus kaheks jagada. Esiteks tööd, mis mängivad kirjaliku tekstiga, ja teiseks tööd, mis on edasi liikunud juba teistesse meediumidesse. Kusjuures esimene liik ehk kirjaliku tekstiga mängivad tööd on tugevas ülekaalus. Heaks näiteks on siin raamatu kujul 2003. aastal Alveri preemiaga pärjatud ja nüüd seinale kleebitud "miski pole olulisem kui see lause" ("Ornitoloogi pealehakkamine", remake 2007) ja Andres Lõo maal "A" (2002), mis ei väljenda mitte ainult meie ühiskonda valitseva logotsentrismiga leppimist, vaid suisa kummardavad kirja totaalsuse ees. Nii ei ole Lõo väidetavalt vajalikuks pidanud rohkem maalida, kuivõrd juba ainuüksi kirjatäht "A" suudab kõiksuse enesesse kätkeada.

Kirjasõna suhtes märksa kriitilisemal seisukohal on Toomas Thetloff, kelle Tammsaare klassika uuskõidete "Tõde ja õigus" (2007, valmis vaid I ja V köide) õigsust on võimalik kontrollida juures oleva "Õigekeelsussõnaraamatu" abil. Samas võib aga võtta seinalt kõrvaklapid ja jõuda, keelekõrvad kinni kaetud, teksti tegeliku mõistmiseni. Sarnast teemat käsitlevad Tanja Muravskaja "Aktifotod I-VII" (2007), kus fotode asemel on eksponeeritud modellide käsikirjalised tõendid, et fotograafil on õigus neist aktipilte teha, ehk teoste asemel on väljas kunsti juriidiline garant. Sellega on paljastatud kaasaegse kunsti näiline normitus. Normid ei ole kuskile kadunud, vaid lihtsalt nihkunud. Kaasaegne kunst peab olema jokkis.

Kirjaliku teksti meediumi hüljanud tööd mängivad ennekõike heli peale (ilmselt on selles kallutuses oma roll kuraatoril). Täenduslikkuse/ tähendusetuse küsimusega mängib Raakel Silla salvestus "Norma" (2004), kus tööstusmüra on muudetud sõnumikandjaks faktiga, et Normas töötab masinist, kes suudab heli järgi öelda, millist tähte plotter hetkel lõikab, ja seega sõnumi dešifreerida. Sandra Jõgeva "Vox dei" (2007) ja Barthol Lo Mejori "Trivocalmess" (2006) heliekspositsioonis on seevastu suulise kõne religioosse taustaga sugestioonimeetodeid, nii luuakse justkui helilist opkunsti. Eriti efektne on selles mõttes "Trivocalmess", kus sarnaselt peitepildiga, kus pikema vaatamise järel nähakse kujutist, hakkab kuulaja oma peas kuulma kolmandat häält.

Sõna ja pildi ühendavad väliskülalised Hans Hemmert ja Vadim Fiškin. Hemmert video "(lokale vokabulare)" (2000) ühendab eneses pretensioonitu action-seebika draama ja Martin Heideggeri sõnade ja ruumide seoseid käsitleva esse "Kunst ja ruum" teoreetilised arutlused. Trafaretne kitši ja kõrgkultuuri ühendamine on andnud antud juhul üllatavalt efektse tulemuse. Kirjaliku teksti, raamatu ruumi laiendamise metoloogilisele

väljale tegeleb ka erinevate tõlkemehhanismide loojana tuntud Vadim Fiškin. Tema "Kujuteldavate kohtade sõnaraamatus" (2001), mis on inspireeritud Alberto Mangueli ja Gianni Gaudalupi samanimelisest raamatust, loetlevad kaks häält kordamööda homonüümia põhjal kohanimesisid, lausungeid saadab projektsioonina diagrammiline kujutis ehk keele sünkroontõlge pilti ja sellega mingis mõttes ka tagasi ruumi. Intermediaalse tõlke vindi lõpulekeeramise au jääb seekord Erkki Luugi programmeeritud masin- ja totaaltõlke probleemistikuga mängivale luuletavale arvutile, kes oma poeeme probleemilt ka heliks ja pildiks ning tagasi tõlkida suudab ("Luuletus", 2007).

Indrek Grigor